

Drugo poglavje

Vrednote

Prvič sem Belo hišo videl leta 1984. Ravno sem diplomiral na kolidžu in sem delal kot organizator študentske skupnosti univerzitetnega središča v Harlemu, ki je pripadal kolidžu City College of New York. Predsednik Reagan je takrat predlagal novo zmanjšanje pomoči študentom in tako sem s skupino študentskih voditeljev – največ je bilo črncev, Portoričanov ali pa potomcev prišlekov iz vzhodne Evrope, skoraj vsi pa so bili prvi v svojih družinah, ki so obiskovali kolidž – zbiral peticije proti zmanjšanju in jih potem predal newyorški kongresni delegaciji.

To je bil kratek izlet, ki sem ga v glavnem preživel v iskanju prave smeri po neskončnih hodnikih poslopja Rayburn Building ter med vljudnimi, a površnimi srečanji s člani kongresnih štabov, le malo starejšimi od mene. Toda zvečer sem si s študenti vzel čas in se sprehodil navzdol do Malla in Washingtonovega spomenika, potem pa smo nekaj minut skupaj strmeli v Belo hišo. Stali smo na Pensilvanski aveniji, le korak stran od stražarskega mesta ameriških marincev pri glavnem vhodu. Pešci so hiteli po pločniku in za nami je hrnel promet, a nisem občudoval elegantne razsežnosti Bele hiše, temveč bolj dejstvo, da je tako izpostavljena mestnemu vrvežu, in da smo smeli stati tako blizu vratom in smo pozneje celo odšli na drugo stran poslopja ter pokukali na vrt vrtnic in rezidenco ob njem. Odprtost Bele hiše pove marsikaj o zaupanju, ki ga je sposobna naša demokracija, sem premišljeval. Utelešala je predstavo, da naši voditelji niso tako različni od nas in da so ostali subjekti prava ter našega skupnega dogovora.

Dvajset let pozneje se Beli hiši ni bilo več mogoče tako preprosto približati. Nadzorne točke, oboroženi stražarji, vozila, ogledala, psi in premične barikade so zaprle prostor dveh blokov hiš daleč okrog Bele hiše. Avtomobili brez dovoljenja niso smeli več voziti po Pensilvanski aveniji. Tistega mrzlega januarskega popoldneva pred dnevom, ko sem zaprisegel kot član senata, je bil park Lafayette

skoraj prazen in ko je moj avtomobil zapeljal skozi vhod na območje Bele hiše in naprej po dovozni poti, me je bežno obšla žalost zaradi vsega izgubljenega.

Notranjost Bele hiše nima bleščave, ki bi jo morda pričakovali zaradi vtisa, ki nam ga posredujeta televizija ali film. Videti je dobro vzdrževana, a obrabljena; je velika stara hiša, za katero bi si lahko predstavljali, da je v njej med mrzlimi zimskimi nočmi nekoliko prepaha. Pa vendar, ko sem stal v foajeju in gledal po hodnikih, ni bilo mogoče pozabiti na zgodovino, ki so jo tu ustvarjali. Na Johna in Bobbyja Kennedyja, ki sta se posvetovala o kubanski krizi v zvezi s sovjetskimi raketami, na Franklina D. Roosevelta, ki je še zadnji trenutek popravljal svoj radijski govor, na Lincolna,²⁹ ki je osamljen korakal po sobanah in na ramenih nosil breme vsega ljudstva. (Nekaj mesecev pozneje sem si ogledal Lincolnovo spalnico, skromen prostor s starim pohištvo, s posteljo z vogalnimi nosilci za baldahin, z izvorno kopijo njegovega govora v Gettysburgu, diskretno spravljeno pod steklom, in velik tanek televizor na eni od miz. Kdo, sem se spraševal, pa gre gledat oddajo Sports Center medtem ko prenočuje v Lincolnovi spalnici?)

Takoj me je pozdravil član zakonodajnega štaba Bele hiše in me odpeljal v zlato sobo, v kateri je bila že zbrana večina prihajajočih članov predstavniškega doma in senata. Natančno ob šestnajsti uri so najavili predsednika Busha. Prišel je in stopil proti podiju živahen in čil, s tistim suverenim in odločnim korakom, ki želi demonstrirati zavest, da gre vse po urniku in da naj bodo ovinki kar se da kratki. Približno deset minut je govoril zbranim, razdrl nekaj šal, nas pozval, da naj za državo stopimo skupaj, potem pa nas je povabil na drugi konec Bele hiše k okrepčilu in fotografiranju z njim in prvo damo.

Takrat sem umiral od lakote, zato sem se, medtem ko se je večina drugih zakonodajalcev začela razvrščati za fotografiranje, napotil proti bifeju. Ko sem si privoščil predjed in se vključil v razgovor z nekaterimi člani Bele hiše, sem omenil moji prejšnji dve srečanji s predsednikom. Prvo je bilo le kratko, namenjeno čestitkam po izvolitvi, drugo pa običajen zajtrk v Beli hiši z menoj in drugimi novimi senatorji. Obakrat se mi je zdel predsednik prijeten mož,

²⁹ 1809–1865, 16. predsednik ZDA od 1861 do 1865.

pameten in discipliniran, a s tisto odkritosrčnostjo in odločnostjo, ki mu je pomagala zmagati na dveh volitvah. Prav lahko bi si ga predstavljal kot lastnika lokalne trgovine z avtomobili, kot trenerja otroškega športnega moštva ali pa kot gostitelja, ki se zadaj, na vrtu ukvarja s pripravljanjem mesa na žaru. To je bil človek, primeren za dobro družbo, dokler bi se pogovor vrtel okrog športa in otrok.

Toda med srečanjem pri zajtrku, po vseh prisrčnostih in drobnih pogovorih, ko smo že sedeli za mizo in je podpredsednik Cheney ravnodušno jedel jajca po benediktinsko, Karl Rove pa je na koncu mize skrivoma brskal po svojem mobilnem telefonu, sem spoznal drugačno plat tega moža. Predsednik je začel razpravljati o nalogah svojega drugega mandata in pri tem v glavnem ponavljal glavne točke iz predvolilne kampanje: da moramo vztrajati v Iraku in obnoviti zakon Patriot Act, da je treba reformirati socialno varnost in popraviti davčni sistem in da želi doseči dokončno volilno odločitev o sodnikih, ki jih je bil imenoval. Potem pa se je nenadoma zazdelo, kot da je nekdo v zadnji sobi obrnil stikalo. Predsednikov pogled je otrdel, njegov glas je prevzel vznemirjen, hiter ton nekoga, ki ni navajen, da bi ga kdo prekinil in si tega tudi ne želi. Njegovo lahkotno vljudnost je zamenjala skoraj mesijanska gotovost. Ko sem opazoval moje kolege iz senata, skoraj vse republikance, kako visijo na njegovih besedah, sem se spomnil na nevarno osamitev, ki jo lahko prinese oblast, in cenil sem modrost ustanoviteljev, da so ustvarili sistem, ki je oblast obdržal pod nadzorom.

»Senator?«

Dvignil sem pogled in se prebudil iz spominov. Ob sebi sem zagledal enega od starejših črncev, ki večinoma sestavljajo služinčad v Beli hiši.

»Smem vzeti vaš krožnik?«

Prikimal sem in poskušal pogoltniti zalogaj nečesa iz piščančjega mesa, pri tem pa opazil, da vrste tistih, ki so želeli pozdraviti predsednika, ni več. Želel sem se zahvaliti mojim gostiteljem in se napotil proti modri sobi. Mladi marinec pri vratih me je prijazno opozoril, da je fotografiranje konec in da predsednika že čaka naslednje srečanje. Toda preden sem se obrnil, da bi odšel, se je na vratih pojavil sam predsednik in mi pomahal, naj vstopim.

»Obama!« je rekel in mi stisnil roko. »Pridite in seznanite se z Lauro. Laura, se spominjaš Obame? Videla sva ga na televiziji tisti večer ob volitvah. Čudovita družina. In vaša žena – sijajna gospa.«

»Preveč hvale, gospod predsednik,« sem rekel in stisnil roko prve lady v upanju, da sem si bil z obraza prej obrisal vse drobtine. Predsednik se je obrnil k bližnjemu pomočniku, ki mu je na dlan iztisnil velik kupček čistilnega gela za roke.

»Hočete malo?« je vprašal predsednik. »Dobra stvar. Varuje vas pred prehladom.«

Da ne bi bil videti nehigieničen, sem vzel malo gela.

»Pridite za trenutek,« je dejal predsednik in me odvedel na rob sobe. »Veste,« je rekel mirno, »upam, da nimate nič proti, če vam dam majhen nasvet.«

»Seveda ne, gospod predsednik.«

Prikimal je. »Pred vami je svetla prihodnost,« je dejal. »Zelo svetla. Toda v tem mestu sem že nekaj časa in naj vam povem, da zadeve lahko postanejo zelo težke. Ko je kdo deležen tolikšne pozornosti, kot ste je deležni zdaj vi, ljudje začnejo tolči po njem. In nikakor ni nujno, da bo kaj takega prišlo z moje strani, razumete? Prišlo bo tudi iz vaših krogov. Vsi bodo čakali na vaš spodrsljaj, saj veste, kaj mislim? Torej, pazite nase.«

»Hvala za nasvet, gospod predsednik.«

»Dobro. Moram iti. Veste, midva imava nekaj skupnega.«

»Kaj pa je to?«

»Pogovoriti se morava o Alanu Keyesu. Ta fant je nekaj posebnega, ali ne?«

Zasmejal sem se in ko sva hodila proti vratom, sem mu povedal nekaj zgodb iz moje predvolilne kampanje. In šele ko je odšel iz sobe, sem se zavedel, da sem med pogovorom za kratko položil roko na njegovo ramo – to je moja podzavestna navada –, kar pa je, kakor domnevam, pri mnogih mojih prijateljih, da agentov tajne službe v sobi sploh ne omenjam, vzbudilo kar precejšnje nelagodje.

Od svojega prihoda v senat sem bil preudaren, včasih pa silovit kritik politike Busheve administracije. Mislim, da so Busheve davčne olajšave za bogate fiskalno neodgovorne in moralno vznemirjajoče. Kritiziral sem administracijo, ker ni imela tehtnega programa

za ureditev zdravstva, niti resne energetske politike ali strategije, ki bi napravila Ameriko konkurenčnejšo. Leta 2002, tik preden sem objavil kampanjo za mesto v senatu, sem govoril na enem od prvih protivojnih shodov v Chicagu. V govoru sem pod vprašaj postavil dokaze administracije o obstoju orožja za množično uničevanje in namignil, da se bo napad na Irak izkazal kot draga napaka. Tudi najnovejše vesti iz Bagdada ali z drugih območij Srednjega vzhoda teh stališč niso ovrgle.

Demokratsko poslušalstvo je zato pogosto presenečeno, ko jim povem, da ne mislim, da je Bush slab človek, in da domnevam, da on in člani administracije skušajo narediti tisto, kar je po njihovem mnenju najboljše za našo državo.

Tako ne govorim zato, ker bi me zapeljala bližina oblasti. Moja povabila v Belo hišo imam za to, kar so, za vaje iz splošne politične vljudnosti, in zavedam se, kako hitro lahko na dan pridejo dolgi noži, ko je resno ogrožen program administracije. Še več, kadar koli pišem pismo družini, ki je izgubila svojega najdražjega v Iraku, ali pa berem elektronsko pošto volilke, ki je prekinila šolanje na kolidžu, ker so ji bili zmanjšali študentsko pomoč, se spomnim, kako velikanske posledice imajo dejanja tistih, ki so na oblasti; to je cena, ki pa jim je samim skoraj nikoli ni treba plačati.

Ko odstranimo ves sijaj službe, naslove, štab in varnostne podrobnosti, se mi torej zdi, da so predsednik in tisti, ki ga obkrožajo, precej podobni vsakomur od nas. V njih je enaka mešanica kreposti in slabosti, negotovosti in že davno pokopanih krivic, kot v nas. A ne glede na to, kako napačna je po mojem njihova politika, in ne glede na to, kako zelo vztrajam, da morajo odgovarjati za rezultate takšne politike, še vedno mislim, da je v pogovoru s temi ljudmi mogoče razumeti njihove motive in v njih prepoznati vrednosti, ki jih priznavam tudi jaz.

Takšnega stališča v Washingtonu ni lahko ohraniti. Stave v washingtonskih političnih razpravah so pogosto tako visoke – bomo poslali naše mladeniče in dekleta v vojno, bomo dovolili nadaljnje raziskovanje zarodnih celic –, da so celo majhne razlike v perspektivi povečane. Dolžnost strankarske lojalnosti, zahteve kampanje in ojačitev spora zaradi medijev, vse to prispeva k vzdušju sumničavosti. Poleg tega ima večina tistih, ki delajo v Washingtonu, izobrazbo

odvetnika ali političnega operativca, to pa sta poklica, ki na prvo mesto bolj postavljata zmagovite argumente in se manj ukvarjata z reševanjem problemov. Zdaj vidim, da vas po določenem času, ki ste ga prebili v Washingtonu, lahko zapelje skušnjava, in mislite, da imajo tisti, ki se z vami ne strinjajo, popolnoma drugačne temeljne vrednote, da jih celo vodi nepoštenost in da so, morda, slabi ljudje.

Toda Amerika zunaj Washingtona ni tako globoko razdeljena. Illinois na primer ne velja več za vodilno zvezno državo. Že več kot deset let postaja vse bolj demokratski, deloma zaradi naraščajoče urbanizacije, deloma zaradi socialnega konservativizma sedanje republikanske stranke, ki v deželi Abrahama Lincolna ni prav primeren. Toda Illinois ostaja mikrokozmos naše dežele, groba mešanica severa in juga, vzhoda in zahoda, mestnega in podeželskega, črnega, belega in vsega vmes. Chicago mogoče ima vse mestne odlike Los Angelesa ali New Yorka, toda zemljepisno in kulturno je južni del Illinoisa bližji Little Rocku ali Louisvillu, v skladu z modernim političnim izrazoslovjem pa so velika območja te zvezne države v globoki senci rdeče barve.

Prvič sem po južnem Illinoisu potoval leta 1997. Bil je poletje po mojem prvem mandatu v zakonodajni skupščini Illinoisa in z Michele še nisva imela otrok. Ker je bila seja odložena in na pravni fakulteti nisem imel pedagoških obveznosti, Michelle pa je imela čez glavo svojega dela, sem prepričal svojega zakonodajnega pomočnika Dana Shomona, da je v avto vrgel zemljevid in nekaj palic za golf za enotedenski potep po tej zvezni državi. Dan je bil reporter pri agenciji UPI in terenski koordinator za več volilnih kampanj na jugu, zato je deželo precej dobro poznal. Toda ko se je približeval najin odhod, je postalo očitno, da mu ni čisto jasno, kako me bodo sprejeli v krajih, ki sva jih hotela obiskati. Štirikrat me je opozoril, kakšno garderobo naj si pripravim. Samo kaki oblačila in majice s kratkimi rokavi, je rekel, in nobenih ekstravagantnih lanenih hlač ali svilenih srajc. Zagotovil sem mu, da nimam nobenih oblačil iz lana ali svile. Ko sva se peljala dol, sva se ustavila v okrepčevalnici TGI Friday's³⁰ in naročil sem sendvič s sirom. Ko ga je natakarica prinesla, sem jo vprašal, če morda ima malo dijonske gorčice. Dan je zmajal z glavo.

30 Ameriška veriga restavracij.

»Noče dijonske gorčice,« je vztrajal in namignil natararici, naj gre. »Tu,« je potisnil rumeno steklenico francoske gorčice proti meni, »je nekaj gorčice.«

Natararica je bila videti zmedena. »Imamo dijonsko gorčico, če jo želite,« mi je rekla.

Nasmehnil sem se: »To bi bilo sijajno. Hvala vam.«

Ko je natararica odšla, sem se nagnil k Danu in mu zašepetal, da mislim, da okrog naju ni bilo nobenih fotografov.

In tako sva potovala in se vsak dan ustavila ter v soparni vročini odigrala krog golfa, se vozila mimo kilometrskih koruznih polj in gostih jesenovih in hrastovih gozdov in lesketajočih se jezer, obdanih s štori in trsjem, skozi velika mesta, kot sta Carbondale in Mount Vernon, s številnimi nakupovalnimi središči in Wal-Martsovimi supermarketi in majhnih mestec, kot sta Sparta in Pinckneyville, v katerih je opečnata hiša sodišča središče kraja, z glavnimi ulicami, ki komaj živijo, z zaprtimi trgovinami in občasnimi obcestnimi prodajalci, ki ponujajo sveže breskve ali koruzo, pa tudi »dober nakup pušk in sabelj«, kakor sem razbral iz ponudbe nekega para.

Ustavila sva se v kavarni, da bi pojedla pito in izmenjala šale z županom Chestra. Postavila sva se pred 4,5 metra visok spomenik Supermanu v središču Metropolisu. Slišala sva za mnoge mlade, ki so odšli v velika mesta, ker je bilo delovnih mest v tukajšnji proizvodnji in rudnikih vse manj. Seznanili so naju z možnostmi ragbijevskega moštva tukajšnje univerze v naslednji sezoni in z dolgimi razdaljami, ki jih morajo premagati veterani, da bi prišli do najbližjega urada Veteran's Administration, ki se ukvarja z njihovimi zadevami. Srečala sva ženske, ki so bile misijonarke v Keniji in so me pozdravile v svahiliju, in farmerje, ki so pregledali finančne strani časopisa Wall Street Journal, preden so šli s svojimi traktorji na delo. Večkrat na dan sem Danu pokazal celo vrsto moških v športnih belih lanenih hlačah ali v svilenih havajskih srajcah. V majhni jedilnici demokratskega funkcionarja v Du Quoinu sem tamkajšnjega državnega tožilca vprašal o trendih kriminalitete, v njegovem, večinoma podeželskem in skoraj v celoti belem območju. Pričakoval sem, da mi bo omenil veselice z divjimi vožnjami z avtomobili ali ljudske love zunaj sezone.

»The Gangster Disciples,«³¹ je rekel in žvečil korenje. »Tam spodaj imamo njeno podružnico s samimi belci, otroke brez dela, ki prodajajo mamila.«

Ob koncu tedna mi je bilo žal oditi. Ne preprosto samo zato, ker sem našel toliko novih prijateljev, ampak ker sem na obrazih vseh ljudi, ki sem jih bil srečal, spoznal dele samega sebe. V njih sem videl dedovo odprtost, babičin smisel za stvarnost in materino prijaznost. Ocvrti piščanec, krompirjeva solata in grozdni žele, vse to je bilo domače.

Ta občutek domačnosti me prevzame vselej, kadar potujem po Illinoisu. Čutim jo, ko sedim pri večerji na zahodnem koncu Chicaga, ko opazujem latine, kako igrajo nogomet in jih njihove družine podžigajo v parku v Pilsnu. Čutim jo, ko v enem od severnih chicaških predmestij prisostvujem indijski poroki.

Mislím, da si ne tako zelo globoko pod površino postajamo podobni bolj in ne manj.

V zvezi s tem ne bi rad pretiraval. Ne želim reči, da se zbiralci podatkov motijo in da so naše razlike – rasne, verske, regionalne ali ekonomske – nepomembne. V Illinoisu tako kot povsod, duhove razburja splav. Če v nekaterih predelih države omeniš nadzor strelnega orožja, je to bogoskrunstvo. Stališča o vsem, od davkov do seksa na televiziji, se od kraja do kraja močno razlikujejo.

Lahko rečemo, da po vsem Illinoisu in Ameriki poteka nekakšno navzkrižno opráševanje, ne sicer povsem urejen, a vendar miroljuben trk ljudi in kultur. Identitete se mešajo in se potem na nov način spojijo. Prepričanja se še vedno znajo izmuzniti predvidljivosti. Lahka pričakovanja in preproste razlage se nenehno postavljajo na glavo. Vzemite si čas in se zares pogovorite z Američani. Ugotovili boste, da je večina evangeličanov strpnejša, kakor bi nam radi dopovedali mediji, večina posvetnežev pa bolj poduhovljena. Večina bogatih si želi, da bi revnim uspelo, večina revnih pa je bolj samokritična in ima višje cilje, kot dopušča splošna kultura. Večina republikanskih trdnjav je štiridesetodstotno demokratska in obratno. Politične nalepke liberalnosti in konservativnosti redko sledijo osebnim lastnostim ljudi.

31 Učenci gangsterjev – chicaška tolpa mladih, ki je postala eno najbolj znanih kriminalnih združenj v ZDA.

Vse to pa odpira vprašanje: katere so temeljne vrednote, ki so nam kot Američanom skupne? Seveda ne gre zato, kako se ponavadi ukvarjamo s to zadevo; naša politična kultura se določa tam, kjer se spopadajo naše vrednote. Takoj po volitvah leta 2004 so na primer objavili veliko anketo, opravljeno pri izhodih z volišč, v kateri so volilci izjavili, da so »moralne vrednote« odločile o tem, kako so volili. Komentatorji so se oprijeli podatkov in trdili, da so najspornejše socialne zadeve v volitvah – zlasti poroka homoseksualcev – spremenile položaj v mnogih državah. Konservativci so številke navdušeno pozdravili; bili so prepričani, da dokazujejo, kako se je moč krščanske desnice povečala.

Poznejše analize ankete so pokazale, da so modrijani in napovedovalci svojo stvar nekoliko napihnil. Za volilce je bila najpomembnejša stvar na volitvah v resnici vprašanje nacionalne varnosti in četudi je mnogo volilcev »moralne vrednote« označilo za pomemben dejavnik, ki je vplival na njihovo glasovanje, je bil pomen tega pojma tako nejasen, da je vključeval vse, od splava do korporativnih nezakonitosti. Takoj je bilo slišati, kako se je nekaterim demokratom izvil vzdih olajšanja, kot da bi zmanjšanje pomena »dejavnika vrednot« služilo liberalni stvari in kot bi bila razprava o vrednotah nevarno in nepotrebno odvracanje od tistih materialnih zadev, ki so značilne za program demokratske stranke.

Mislím, da ni prav, da demokrati bežijo od razprave o vrednotah, prav tako kot ni prav, da so vrednote za nekatere konservativce le vzvod, s katerim hočejo omahljive delavske volilce ločiti od demokratske stranke. Ljudje si zemljevid svojega sveta izdelajo z govoricó vrednot. Vrednote jih lahko navdihnejo za delovanje in jih premaknejo iz osamitve. Morda so povolilne ankete pripravili slabo, toda širše vprašanje skupnih vrednot – standardov in načel, za katere Američani menijo, da so v njihovem življenju in življenju države pomembni – bi moralo biti bistvo naše politike in temelj vsake razprave o proračunih, načrtih, ureditvah in ukrepih.

»Za nas so samoumevne te resnice: da so vsi ljudje ustvarjeni enaki in da jim je Stvarnik podelil nekatere neodtujljive pravice, med katerimi so pravica do življenja, svobode in iskanja sreče.«

Te preproste besede so za nas Američane izhodišče. Ne opisujejo samo ustanovitve naše vladavine, ampak tudi bistvo našega skupnega

prepričanja. Recitirati jih najbrž ne bi znal vsak Američan in le redki bodo, če jih vprašate, znali slediti nastanku Deklaracije o neodvisnosti do njenih korenin v liberalni in republikanski misli osemnajstega stoletja. Toda osnovna misel v deklaraciji – da se je prav vsak od nas na ta svet rodil svoboden; da je vsak od nas prišel na svet s svežnjem pravic, ki mu jih brez upravičenega razloga ne more vzeti noben posameznik in nobena država, in da z lastnim delom lahko in moramo narediti iz svojega življenja, kar hočemo – je misel, ki jo razume vsak Američan. To je naša orientacija in dan za dnem nam določa smer.

Zares, vrednota individualne svobode je v nas zakoreninjena tako globoko, da jo radi imamo kar za samoumevno danost. Brez težav pozabimo na dejstvo, da je bila ta misel ob ustanovitvi naše države po svojih posledicah popolnoma radikalna, tako radikalna kot Luthrovo pribijanje seznama na cerkvena vrata. To je misel, ki jo v nekaterih delih sveta še vedno zavračajo in za katero celo večji del človeštva v vsakdanjem življenju najde le pičle razloge.

Pravzaprav moje spoštovanje našega seznama pravic izhaja iz dejstva, da sem otroštvo preživel v Indoneziji in da imam v Keniji še vedno sorodnike, to pa sta državi, v katerih so osebne pravice stvar, ki jo samovoljno omejujejo generali ali pa kaprice korumpiranih birokratov. Spominjam se, kako sem Michelle malo pred najino poroko prvič odpeljal v Kenijo. Michelle je bila kot afriška Američanka vsa iz sebe, da bo obiskala celino svojih prednikov in preživela sva čudovite dni: obiskala sva mojo babico v notranjosti dežele, se sprehajala po ulicah Nairobija, taborila v Serengetiju in ribarila na otoku Lamu.

Toda Michelle je med najinim potovanjem, tako kot jaz med mojim prvim obiskom Afrike, od večine Kenijcev slišala strašno mnenje, da njihove usode niso njihove. Moji bratranci so ji povedali, kako težko je bilo najti delo ali začeti s poslom, če nisi plačal podkupnine. Aktivisti so nam povedali, da so jih zaprli, ker so izražali nasprotovanje vladni politiki. Michele je celo v moji družini videla, kako dušече so lahko družinske vezi in plemenska zvestoba; daljni bratranci so nenehno prosili za usluge, strici in tete pa so prihajali nenajavljeni. Michelle je med poletom nazaj v Chicago rekla, kako vesela je, da gre domov. »Nikoli se nisem zavedala, kako ameriška sem,«

je dejala. Ni se zavedala, kako svobodna je oziroma, kako zelo je cenila to svobodo.

Na najelementarnejši ravni svobodo razumemo v negativnem smislu. Na splošno verujemo v pravico, da nas pustijo pri miru in smo sumničavi do vseh, pa naj gre za »velikega brata« ali radovedne sosede, ki se hočejo vmešavati v naše zadeve. Toda našo svobodo občutimo tudi v pozitivnejšem smislu, kot idejo o priložnosti in pomožnih vrednotah, ki nam pomagajo, da priložnost izkoristimo. To so tiste preproste vrline, ki jih je bil Benjamin Franklin prvič populariziral v delu *Poor Richard's Almanack* in so navdihovale našo privrženost domovini v naslednjih generacijah: zaupanje vase, samoizpopolnjevanje in pripravljenost na tveganje, elan, disciplina, zmernost in trdo delo, končno pa še varčnost in osebna odgovornost.

Te vrline so zakoreninjene v osnovnem optimizmu o življenju in v veri v svobodno voljo. To je zaupanje, da se s trdno željo po uspehu, s trudom in težavami vsak od nas lahko dvigne iz okoliščin, v katerih je bil rojen. Toda te vrednote izražajo tudi širše zaupanje, da bo tako dolgo, dokler bodo lahko svobodno uresničevali svoje interese posamezniki, napredovala tudi družba kot celota.

Naš sistem samouprave in gospodarstva, oprt na svobodni trg, je odvisen od večine Američanov, ki se držijo teh vrednot. Legitimnost naše vlade in gospodarstva je odvisna od stopnje spoštovanja teh vrednot in zato vrednoti enakih možnosti in rasne enakopravnosti našo svobodo dopolnjujeta, ne pa omejujeta.

Če smo, Američani, po srcu individualisti, če se nagonsko razburimo zaradi preteklosti s plemensko privrženostjo, tradicijami, navadami in kastami, pa bi bilo napačno domnevati, da smo samo to. Naš individualizem je bil vedno povezan z vrsto skupnih vrednot, z lepilom, od katerega je odvisna vsaka zdrava družba. Cenimo družinske in medgeneracijske obveznosti, ki jih vključuje družina. Cenimo skupnost in dobre sosedske odnose, ki se kažejo tako, da zgradimo hlev ali pa vodimo nogometno moštvo. Cenimo domoljubje in obveznosti, ki jih prinaša naše državljanstvo, občutek za dolžnost in za žrtvovanje v prid našemu ljudstvu. Cenimo vero v nekaj večjega od nas samih, pa naj bo to izraženo v formalni veri ali pa v etičnih navodilih. In cenimo razmerje različnih oblik vedënja,

ki izraža vzajemno spoštovanje: poštenost, korektnost, skromnost, prijaznost, vljudnost in sočutje.

V vsaki družbi in v vsakem posamezniku sta ta dva niza – individualističen in skupnosten, avtonomen in solidaren – v napetem odnosu in eden od blagoslovov Amerike je, da so nam okoliščine rojstva naše države omogočile razpravljati o tej napetosti temeljiteje od večine drugih. Ni nam bilo treba iti skozi nasilne prevrate, ki jih je morala Evropa prestati, ko se je otresala svoje fevdalne preteklosti. Naš prehod iz poljedelske v industrijsko družbo je olajšala ogromna razsežnost naše celine: velika zemljišča in bogati viri so omogočali novim prišlekom, da so se nenehno razvijali.

Toda tem napetostim se ni mogoče v celoti izogniti. Včasih so te vrednote trčile druga ob drugo, kajti v rokah ljudi se vsaka lahko popači ali postane pretirana. Zaupanje vase in neodvisnost se lahko pretvorita v sebičnost in samopašnost, ambicija pa v pohlep in divjo željo po uspehu za vsako ceno. V naši zgodovini smo večkrat videli, kako je domoljubje prešlo v šovinizem, v sovraštvo do tujcev in v zatiranje drugače mislečih. Videli smo, kako je vera okamnela v samovšečno krepostništvo, miselno omejenost in krutost do drugih. Celo nagnjenje do dobrotelčnosti se lahko razvije v duševno očetovstvo in v nepripravljenost priznati, da drugi lahko zadevo opravijo sami.

Ko se to zgodi – ko svobodo navajajo v obrambo odločitve nekega podjetja, da bo svoje strupe zlivalo v naše reke, ali ko z našim skupnim interesom, da bi zgradili novo nakupovalno središče za tiste z globljim žepom, upravičijo odločitev, da bodo nekemu porušili dom –, smo odvisni od moči izravnavajočih vrednot, od ublažitve naše sodbe in sposobnosti, da takšne prekoračitve obdržimo pod nadzorom.

Včasih je razmeroma lahko najti pravo ravnotežje. Vsi se na primer strinjamo, da ima družba pravico omejiti individualno svobodo, če ta grozi, da bo škodovala drugim. Prvi amandma vam ne daje pravice, da v polnem gledališču kričite »ogjenj«. Pravica, da živite svojo vero, ne zajema žrtvovanja človeka. Prav tako pa se vsi strinjamo, da mora biti omejena tudi pravica države, da nadzira naše obnašanje, četudi se to dogaja v naše dobro. Le malo Američanov bi bilo zadovoljnih z vlado, ki bi nadzirala, kaj jemo, ne glede na to, koliko smrtnih primerov in stroškov za zdravljenje povzroča vse večje število primerov debelosti.

Toda precej pogosteje je težko najti primerno ravnotežje med našimi tekmujočimi vrednotami. Napetosti se ne povečujejo zato, ker smo zašli v napačno smer, ampak preprosto zato, ker živimo v kompleksnem svetu, polnem nasprotij. Trdno verjamem, da smo po 11. 9. 2001 v boju proti terorizmu premalo skrbno ravnali z našimi ustavnimi načeli. Toda priznam, da bi se celo najmodrejši predsednik in najrazsodnejši kongres morala zelo truditi, da bi spravila v ravnotežje zahteve naše skupne varnosti in potrebo po ohranitvi državljskih pravic.

Prepričan sem, da naša ekonomska politika premalo pozornosti posveča odpuščanju delavcev v proizvodnji in uničevanju industrijskih mest. Toda ne morem kar odpraviti dejstva, da sta si včasih zahtevi po ekonomski varnosti in konkurenčnosti v nasprotju.

Na žalost v naših razpravah na državni ravni prepogosto niti ne pridemo do tega, da bi pretehtali te težke odločitve. Namesto tega pretiravamo v oceni, do kakšne mere politika, ki nam ni všeč, prizadeva naše najsvetejše vrednote, ali pa se delamo neumne, ko politika, ki jo podpiramo, ni v skladu s pomembnimi vrednotami, ki delujejo kot protiutež. Konservativci se recimo razjezijo, če se vlada vmeša v tržne razmere ali v pravico do nošenja strelnega orožja. Toda mnogi od teh istih konservativcev se prav malo ali pa sploh nič ne vznemirijo, ko vlada brez sodnega naloga prisluškuje telefonskim razgovorom ali pa ko poskuša nadzirati spolno življenje ljudi. Nasprotno pa je liberalce lahko razburiti v zvezi z vladnimi omejitvami svobode tiska ali svobode žensk, da odločajo o rojstvu svojih otrok. Toda če se s temi istimi liberalci pogovarjate o stroških, ki jih vladna ureditev povzroči malemu podjetniku, boste pogosto naleteli na popolno nerazumevanje.

V tako raznoliki državi, kot je naša, bodo vedno strastno razpravljali, kje je črta, do katere je pri vladnem ukrepanju mogoče iti. Tako deluje naša demokracija. Toda naša demokracija bi lahko delovala nekoliko bolje, če bi priznali, da ima vsak od nas spoštovanja vredne vrednote: če bi liberalci priznali vsaj to, da ima rekreacijski lovec do svoje puške takšen odnos, kot ga imajo oni do knjig iz svoje knjižnice, in če bi konservativci priznali, da večina žensk želi zaščititi svojo pravico do odločanja o rojstvu otrok tako, kot želijo evangeličani ohraniti svojo pravico do čaščenja Boga.

Rezultati takšnega truda so lahko včasih presenetljivi. Tisto leto, ko so demokrati v illinojskem senatu ponovno dobili večino, sem predložil zakon, ki je zahteval video snemanje zaslišanj in priznanj v primeru hudih zločinov.

Dokazi so me sicer prepričali, da smrtna kazen prav malo vpliva na zmanjšanje kriminalitete, toda verjamem, da so nekateri zločini – množični umor, posilstvo in umor otroka – tako gnusni in tako daleč od dovoljenega, da družba upravičeno lahko v polni meri izrazi svoje ogorčenje s skrajnim kazenskim ukrepom. Po drugi strani pa je bilo tisti čas v Illinoisu obravnavanje hudih zločinov tako polno napak, vprašljivih primerov policijske taktike, rasne pristranosti in slabega odvetništva, da so trinajst na smrt obsojenih rehabilitirali, republikanski guverner pa se je odločil razglasiti moratorij vseh izvršitev smrtne kazni.

Četudi se je zdelo, da je sistem smrtne kazni zrel za reforme, je le malo ljudi menilo, da bo moj predlog sprejet. Državni tožilci in policijske organizacije so bile nepopustljivo proti, ker so menile, da bi bilo video snemanje drago in nerodno in bi jih oviralo pri zaključevanju primerov. Tisti, ki so se zavzemali za odpravo smrtne kazni, so se bali, da bi reformni poskusi odtegnili pozornost od njihovega glavnega smotra. Moji kolegi v senatu so se bali, da bi bili kakor koli videti popustljivi do zločinov, novo izvoljeni demokratski guverner pa je nasprotovanje video snemanju zaslišanj naznanil že med svojo kampanjo.

Bilo bi značilno za današnjo politiko, če bi bile obe strani še naprej proti: nasprotniki smrtne kazni bi nenehno opozarjali na rasizem in nepravilno ravnanje policije, zagovorniki zakonitosti pa bi namigovali, da moj zakon kriminalcem prinaša ugodnosti. Namesto tega smo v naslednjih nekaj tednih sklicali več sestankov med tožilci, branilci po dolžnosti, predstavniki policijskih organizacij in nasprotniki smrtne kazni in se trudili, da bi tisk o naših pogajanjih poročal čim manj.

Na sestankih se nisem osredotočil na resna nesoglasja med zbranimi za mizo, ampak sem govoril o skupni vrednoti, za katero sem menil, da jo priznava vsak od nas, ne glede na to, kakšen je njegov odnos do smrtne kazni, namreč, da nihče, ki je nedolžen, ne more končati v celici smrti, in da nihče, ki je kriv najtežjega zločina, ne more biti osvobojen. Predstavniki policije so predstavili konkretne probleme v

zvezi z osnutkom zakona, ki bi oviral njihovo preiskavo, in osnutek smo spremenili.

Ko so predstavniki policije ponudili, da bi z video kamero posneli samo priznanja, smo ostali trdni. Poudarili smo glavni namen zakona: javnosti zagotoviti, da so priznanja pridobljena brez prisile. Na koncu pogajanj so predlog zakona podprle vse udeležene strani; v illinojskem senatu je bil sprejet enoglasno in postal je zakon.

Seveda takšen pristop do politike ni vedno učinkovit. Politikom in interesnim skupinam je zaradi njihovih širših ideoloških teženj spor včasih dobrodošel. Številni aktivisti gibanja proti splavu so na primer javno skušali odvzeti pogum zavezniškim poslancem, da se ti ne bi zavzeli niti za kompromisne ukrepe, ki bi znatno zmanjšali število posegov, ki so med ljudmi znani kot »delni splav«³². Vtis, ki ga je postopek vzbujal v glavah ljudi, je namreč aktivistom pomagal, da so za svoje stališče pridobili nove spreobrnjence.

Včasih pa so naša ideološka izhodišča tako trda, da očitne zadeve opazimo le s težavo. Ko sem bil še v illinojskem senatu, sem nekoč poslušal republikanskega kolega, ki se je hudo razburil zaradi predloga, da bi za gojence male šole pripravili šolski zajtrk. Tak načrt, je vztrajal, bi uničil njihovo zaupanje vase. Moral sem poudariti, da med petletniki nisem opazil preveč takih, ki bi izrazito zaupali vase, da pa otroci, ki leta svojega oblikovanja preživijo preveč lačni, da bi se učili, na koncu lahko za državo prav pogosto postanejo finančno breme.

Predlog zakona ni bil sprejet, kljub temu da sem se z vsemi močmi zavzel zanj. Predšolski otroci Illinoisa so bili začasno rešeni pred izčrpavajočim učinkom mleka in žitaric (različica zakona je bila pozneje sprejeta), toda govor mojega kolega iz senata je pomagal podčrtati eno od razlik med ideologijo in vrednotami: vrednote dosledno uporabimo pri dejstvih, s katerimi se soočamo, ideologija pa prekrije vse, kar dejstva pri teoriji postavijo pod vprašaj.

Največ zmede okrog razprav o vrednotah izhaja iz napačne predstave nekaterih politikov in dela javnosti, da sta politika in vlada eno in isto. Če pravimo, da je vrednota pomembna, to ne pomeni, da jo je treba začeti urejevati in da si zasluži novo ustanovo.

32 Angl. partial-birth abortion oziroma splav, ki ga izvedejo do šestega meseca nosečnosti.

Obratno pa ne pomeni, da vrednota, ki je ni moč zakonsko urediti, ne more biti primerna tema za javno razpravo.

Cenim na primer lepo vedenje. Vsakokrat, ko srečam otroka, ki govori jasno in me gleda v oči, ki pravi, »da, gospod« in »hvala vam« in »prosim« in »oprostite«, mi glede naše dežele upanje zraste. In mislim, da ni samo z menoj tako. Lepega vedenja ne morem uzakoniti, lahko pa se zanj zavzamem, kadar koli spregovorim skupini mladih.

Enako je s sposobnostjo. Nič mi ne polepša dneva bolj, kot popravek z nekom, ki je ponosen na svoje delo in je pripravljen narediti še kaj več, kot le tisto, kar mu veleva predpis – z računovodjo, kleparjem, generalom s tremi zvezdicami in z osebo na drugi strani telefonske zveze, ki se res trudi, da bi rešila moj problem. Toda moja srečanja s takšno sposobnostjo so v zadnjem času postala redkejša. Zdi se, da več časa porabim za iskanje kakšnega prodajalca, ki bi mi v trgovini pomagal, ali pa za čakanje dostavljalca. Tudi drugi ljudje imajo enak občutek: zaradi takih stvari smo vsi sitni in če se mi v vladnih ustanovah in oni iz poslovnega sveta ne menimo za takšne občutke, nam to samo škodi. (Prepričan pa sem, četudi nimam statističnih podatkov, ki bi to prepričanje podprli, da se protidavčna, protivladna ali protisindikalna nastrojenost ljudi okrepi vedno, ko morajo v vladnem uradu stati v vrsti in je odprto eno samo okence, medtem ko trije od štirih uslužbencev vsem na očeh mirno klepetajo.)

Videti je, da smo ravno naprednjaki v zvezi s tem nekoliko zmedeni in nam zato pogosto na volitvah izstavijo račun. Nedavno sem govoril v ustanovi Kaiser Family Foundation, potem ko so njeni sodelavci objavili študijo, ki je pokazala, da se je količina spolnosti na televiziji v zadnjih letih podvojila. No, v programu HBO³³ uživam kot drugi moški in na splošno me ne zanima, kaj odrasli gledajo v zasebnosti svojega doma. Mislim, da je v prvi vrsti dolžnost staršev, da pazijo, kaj njihovi otroci gledajo na televiziji, in v svojem govoru sem celo predlagal, da bi starši – Bog ne daj! – enostavno ugasnili televizor in se poskušali s svojimi otroki pogovoriti.

Ko sem vse to povedal, sem še namignil, da nisem pretirano srečen zaradi oglasov za zdravila proti motnjam erekcije, ki se pojavijo na

33 Home Box Office, ameriški plačljivi televizijski kanal.

ekranu vsakih petnajst minut, medtem ko s hčerkama v sobi gledam tekmo v ameriškem nogometu. Omenil sem tudi, da priljubljeni šov, namenjen mladoletnikom, v katerem mladi, očitno brez sredstev za življenje, več mesecev pijančujejo in goli s tujci skačejo v masažne bazene, ni »resnični svet«. Končal sem s predlogom, da bi televizijske hiše in kabelska podjetja sprejela boljše standarde in tehnologijo; tako bi staršem pomagala nadzirati, kaj prihaja na televizijske ekrane v njihovih domovih.

Mogoče bo kdo pomislil, da sem se vedel kot Cotton Mather.³⁴ Pisec uvodnika nekega časopisa je v odmevih na moj govor poudaril, da vlada javnim osebam ne more omejevati svobode govora, čeprav se sploh nisem zavzemal za ureditev problema. Poročevalci so namigovali, da sem cinično spremenil smer in krenil proti centru, ker se pripravljam za kampanjo na zvezni ravni. Kar precej podpornikov pa je pisalo našemu uradu in se pritoževalo, da so glasovali zame, da bi se bojeval proti Bushevemu programu, ne pa, da igram nergavo mestno žensščino.

Pa vendar se vsi starši, ki jih poznam, liberalni ali konservativni, pritožujejo, da postaja naša kultura vse bolj groba, da reklamiramo lahkotni materializem in takojšnji užitek in da ločujemo spolnost od intimnosti. Najbrž si ne želijo vladne cenzure, hočejo pa, da priznamo njihove skrbi in da cenimo njihove izkušnje. In če napredni politični voditelji zaradi strahu, da ne bi izpadli cenzorski, ne morejo problema niti priznati, bodo ti starši začeli poslušati tiste voditelje, ki to zmorejo – voditelje, ki bodo imeli morda manj pomislekov v zvezi z omejevanjem ustavnih določb.

Seveda, ko gre za obravnavanje kulturnih problemov, imajo tudi konservativci svoje slepe pege. Vzemite plače vodilnih. V letu 1980 je CEO³⁵ zaslužil dvainštiridesetkrat več, kot je domov prinesel povprečni delavec, plačan na uro. Do leta 2005 je razmerje narastlo na 265 : 1. Konservativna trobila, kot je uvodniška stran časopisa Wall Street Journal, poskušajo nenavadne plače in delniške opcije opravičiti in navajajo, da so potrebne, ker privabljajo najbolj nadarjene strokovnjake, ter trdijo, da gospodarstvo dejansko deluje bolje,

34 1663–1728; am. puritanski minister in pisec.

35 Angl. chief executive officer, vodilni menedžer, zlasti v upravnih odborih velikih podjetij.

če so ameriški voditelji podjetij debeli in srečni. Toda eksplozija plač vodilnih menedžerjev ima le malo opraviti z izboljšano učinkovitostjo. Pravzaprav je bilo nekaj naših najbolje plačanih menedžerjev v minulem desetletju na vodilnih odgovornih položajih, ko je prišlo do velikega zmanjšanja dohodka, padca vrednosti delnic, obsežnih odpuščanj zaposlenih in ko so pokojninski skladi njihovih delavcev dobivali mnogo premalo denarja.

Razlog za spremembo menedžerskih plač ne izvira iz tržnih zahtev, ampak je kulturne narave. Ko so se dohodki povprečnega delavca dvignili le malo ali pa sploh ne, so mnogi ameriški vodilni menedžerji izgubili kakršen koli občutek sramu in si začeli grabiti vse, kar so jim dovoljevali popustljivi in skrbno izbrani upravni odbori korporacij. Američani razumejo, kako škodljiva je ta etika grabežljivosti za naše skupno življenje. V nedavni raziskavi so korupcijo v vladnih krogih in v poslovnem svetu ter pohlep in materializem označili za dva od treh najpomembnejših moralnih izzivov, s katerimi se sooča ameriško ljudstvo («vzgoja otrok s pravilnimi vrednotami» je na prvem mestu). Morda imajo konservativci prav, ko dokazujejo, da vlada ne bi smela poskušati določati dohodkov vodilnih menedžerjev. Toda nespodobnemu obnašanju v sobanah upravnih odborov bi morali biti konservativci pripravljeni nasprotovati vsaj z enako moralno močjo in z enakim ogorčenjem, s katerima nasprotujejo umazanim besedilom rapovskih pesmi.

Seveda je moč čednostnega pridiganja omejena. Včasih naše vrednote v celoti lahko zaščiti samo zakon, zlasti ko gre za pravice in priložnosti nebogljenih v naši družbi. To je vsekakor držalo za naše napore, da bi se končalo raso zapostavljanje. Pri spreminjanju src in glav belih Američanov v obdobju boja za državljanske pravice je hrbtenico segregacijskih zakonov dokončno zlomilo nekaj primerov, ki jih je reševalo vrhovno sodišče, in tako se je začelo novo obdobje rasnih odnosov. Med temi primeri je bila odločitev vrhovnega sodišča ZDA iz leta 1954 v zadevi Brown proti Ministrstvu za prosveto,³⁶ zakon o državljskih pravicah iz leta 1964 in zakon o volilni pravici iz leta 1965. Med razpravo o teh zakonih so nekateri dokazovali, da se vlada ne bi smela vmešavati v civilno družbo in da noben zakon

36 Sodišče je odločilo, da ločene javne šole za črnce in belce nasprotujejo določbi o zajamčeni enakosti v ameriški ustavi.

ne more prisiliti belcev, da bi se družili s črnci. Ko je za te razloge slišal dr. Martin Luther King, je odgovoril: »Najbrž je res, da zakon nekoga ne more prisiliti, da bi me imel rad, toda lahko mu prepreči, da bi me linčal, in tudi to je precej pomembno.«

Včasih potrebujemo eno in drugo: kulturno pretvorbo in vladno akcijo – spremembo vrednot in spremembo politike – da bi podprli družbo, kakršno si želimo. Stanje naših šol v revnih območjih je značilen primer. Denar vsega sveta ne bo izboljšal študentovih dosežkov, če se starši ne bodo potrudili in otrokom vcepili vrednot trdega dela in nagrade, ki pride šele z zamikom. Toda če se kot družba pretvarjamo, da bodo revni otroci uresničili svoje zmožnosti v propadlih in nevarnih šolah z zastarelo opremo in učitelji, ki ne obvladajo snovi, ki jo učijo, smo krivi za laž do teh otrok in do nas samih. Izdajamo naše vrednote.

To je, se mi zdi, ena od stvari, zaradi katere sem demokrat, ta ideja, da bi se naše skupne vrednote, naš smisel za medsebojno odgovornost in socialno solidarnost, morale izražati ne le v cerkvi, mošiji ali sinagogi, ne le v hišah, v katerih živimo, in na delovnih mestih, ali v naših družinah, ampak tudi v naši vladi. Kot mnogi konservativci sem prepričan, da moč kulture lahko določa oboje, osebni uspeh in družbeno kohezivnost, in prepričan sem, da se za kulturne dejavnike ne menimo v našo škodo. A prepričan sem tudi, da naša vlada v oblikovanju te kulture lahko v vsakem primeru igra določeno vlogo.

Pogosto se sprašujem, zakaj politiki o vrednotah tako težko govorijo na način, ki ni videti preračunljiv ali lažen. Mislim, da je tako deloma zato, ker smo javni delavci postali tako odvisni od vnaprej določenih scenarijev in so poteze kandidatov, s katerimi označujejo vrednote, postale tako standardizirane (postanek v črnski cerkvi, lovski izlet, obisk dirkalne steze združenja NASCAR,³⁷ branje v učilnici otroškega vrtca), da javnost vse težje razločuje iskren občutek od zaigrane politične poze.

Poleg tega se zdi, da je praksa moderne politike brez vrednot. Politika (in politično komentiranje) ne le dovoljuje ampak pogosto nagrajuje obnašanje, ki bi ga v normalnih primerih označili za

37 National Association for Stock Car Auto Racing, največje združenje za dirke s serijskimi avtomobili v ZDA.

škandalozno: izmišljanje zgodb, pačenje očitnega pomena tega, kar so rekli drugi, sramotenje in splošno postavljanje pod vprašaj njihovih motivov ter stikanje po njihovih osebnih zadevah z namenom najti kakšno škodljivo informacijo.

Med mojo kampanjo za mesto v senatu Združenih držav je moj republikanski nasprotnik na primer določil mladeniča, ki je imel nalogo, z video kamero posneti vsak moj javni nastop. To je bil že takrat razmeroma rutinski postopek v številnih kampanjah. Toda ali zato ker je bil fant preveč prizadeven, ali pa ker je dobil navodila, da me skuša spraviti iz tira, je njegovo spremljanje že postajalo podobno nedopustnemu zasledovanju. Od jutra do noči me je spremljal povsod, navadno z razdalje od 1,5 do 3 metrov. Snemal me je, ko sem se spuščal z dvigalom. Snemal me je, ko sem prihajal iz sobe za počitek. Snemal me je, ko sem se po mobilnem telefonu pogovarjal z družino.

Najprej sem se poskušal z njim pogovoriti. Ustavil sem se in ga vprašal, kako mu je ime. Povedal sem mu, da razumem, da mora opraviti svoje delo in mu predlagal, naj se vendarle odmakne toliko, da se bom lahko pogovarjal, ne da bi prisluškoval. Med mojimi prošnjami je v glavnem molčal, povedal je le, da je njegovo ime Justin. Predlagal sem mu, naj pokliče svojega šefa in naj ugotovi, ali je to res tisto, kar mora opraviti v kampanji. Odvrnil je, da ga lahko mirno pokličem sam in mi je dal njegovo številko. Nekaj dni po tem dogodku sem sklenil, da imam vsega dovolj. Z Justinom za petami sem se sprehodil do tiskovnega urada v Kapitolu in prosil nekatere poročevalce, ki so bili ravno pri kosilu, naj pridejo bližje.

»Zdravo, fantje,« sem rekel, »rad bi vam predstavil Justina. Tega Justina je nastavlil Ryanov volilni štab, da me zasleduje, kamor koli grem.«

Ko sem razlagal položaj, je Justin stal ob meni in me še naprej snemal. Poročevalci so se obrnili proti njemu in nanj se je usul plaz vprašanj.

»Mu sledite tudi v kopalnico?«

»Ste tako blizu njega ves čas?«

Kmalu je prispelo nekaj ekip s kamerami, da bi posnele, kako Justin snema mene. Justin je kot vojni ujetnik nenehno ponavljal svoje ime, položaj in telefonsko številko glavnega volilnega štaba njegovega

kandidata. Ob šestih so zgodbo o Justinu že oddajale skoraj vse lokalne postaje. Na koncu je zgodba ves teden pokrivala vso državo, v karikaturah, uvodnikih in klepetih v radijskih športnih oddajah. Moj nasprotnik je po nekajdnevnem kljubovanju pod pritiskom popustil, naročil Justinu, naj se umakne za kakšen meter in objavil opravičilo. A kljub temu je bila škoda za njegovo kampanjo že povzročena. Ljudje mogoče niso razumeli najinih nasprotujočih si stališč o zdravniški oskrbi ali diplomaciji v zvezi s Srednjim vzhodom, toda vedeli so, da je obnašanje mojega nasprotnika v kampanji kršilo zanje zelo pomembno vrednoto spodobnega vedënja.

Razkorak med tem, kar mislimo, da je primerno vedënje v vsakdanjiku, in med tem, kar nam pomaga zmagati v kampanji, je le eden od načinov za preizkus politikovih vrednot. Le malo poklicev je, ki od vas zahtevajo, da vsak dan tehtate tako številne cilje, ki med seboj tekmujejo: odločati se je treba med različnimi skupinami volilcev, med interesi vaše zvezne države in interesi zveze, med zvestobo stranki in vašim osebnim občutkom neodvisnosti, med vrednoto služenja in obveznostmi do vaše družine. Obstaja nenehna nevarnost, da politik izgubi svojo moralno držo in da ga v celoti začne usmerjati javno mnenje.

Mogoče se v tem skriva pojasnilo za naše hrepenenje po najtežje določljivi kakovosti naših voditeljev, po avtentičnosti, torej po lastnosti, da si, kar praviš, da si, po verodostojnosti, ki jo imaš in je več od besed. Moj prijatelj, pokojni zvezni senator Paul Simon, je bil takšen. Večji del kariere je begal učenjakarje tako, da je pridobival podporo ljudi, ki so njegovo liberalno politiko zavračali, včasih celo prav divje. Pomagalo mu je, da je bil videti tako zaupanja vreden, kot zdravnik iz majhnega mesta, z očali, metuljčkom in z obrazom, podobnim basetu. Toda ljudje so čutili, da je svoje vrednote živel, da je bil pošten in da se je zavzel za to, v kar je verjel, in, morda še najbolj, da se je brigal za svoje vrednote in za njihovo usodo.

Zadnjo prvino Paulovega značaja, njegovo sposobnost vživljanja v občutke in stališča drugih, pa sem cenil vse bolj, kolikor sem postajal starejši. Ta sposobnost je v samem jedru moje morale: zatega pravila ne razumem samo kot poziva k sočustvovanju in usmiljenju, ampak kot nekaj zahtevnejšega, kot poziv postaviti se v položaj nekoga drugega in gledati z njegovimi očmi.

Kot večino drugih vrednot sem se tudi sposobnosti vživljanja v občutke in stališča drugih naučil pri materi. Zaničevala je kakršno koli obliko krutosti ali nepremišljenosti ali zlorabo oblasti, pa naj je šlo za rasne predsodke, za zatiranje na šolskem dvorišču ali pa za delavce, ki so bili premalo plačani. Kadar koli je v meni začutila le sled takšnega obnašanja, me je pogledala naravnost v oči in vprašala: »Kaj misliš, kako bi se ti počutil v takšnem primeru?«

Toda menim, da sem pomen sposobnosti vživljanja v občutke in stališča drugih prvič v celoti dojel v odnosu z mojim dedom. Moja mati je zaradi delovnih obveznosti morala v tujino, zato sem v srednješolskih letih pogosto živel s starimi starši in ker v hiši ni bilo očeta, je moral ded prevzeti nase glavno breme moje mladostniške upornosti. No, tudi z dedom ni bilo vedno lahko: bil je dobrosrčen, a hitro se je razjezil in ker njegova kariera ni bila posebej uspešna, si ga zlahka prizadel.

Ko sem bil star šestnajst let, sva se nenehno prepirala. Navadno zato, ker nisem vztrajal pri stvareh, ki sem jih imel za neskončen niz malenkostnih in samovoljnih pravil, recimo, da je treba spet napolniti rezervoar, kadar koli sem si sposodil njegov avto, ali se prepričati, če sem izplaknil prazno kartonasto škatlo od mleka, preden sem jo vrgel v smeti.

Z določeno govorniško nadarjenostjo in popolno gotovostjo o prednostih lastnih pogledov sem ugotovil, da v teh prepirih na splošno lahko zmagam vsaj v ožjem smislu in mojega deda zmedem, razjezim in spravim v stanje, ko ni sposoben razumnih besed. Toda v določenem trenutku, verjetno v mojem zadnjem šolskem letu, so me takšne zmage začele manj zadovoljevati. Začel sem razmišljati o bojih in razočaranjih, ki jih je bil doživel v svojem življenju. Začel sem ceniti njegovo potrebo, da ga v lastnem domu spoštujejo. Ugotovil sem, da bi me upoštevanje njegovih pravil stalo malo, zanj pa bi to pomenilo veliko. Spoznal sem, da je včasih res imel prav, in da sem na nek način poniževal samega sebe, ko sem, ne glede na njegove občutke in potrebe, ves čas vztrajno skušal uveljaviti svojo voljo.

Seveda takšno prebujenje ni nič posebnega; v takšni ali drugačni obliki ga doživimo vsi, če hočemo odrasti. Pa vendar sem se vedno znova vračal k preprostem načelu svoje matere, »kako bi se ti počutil v takšnem primeru?«, kot kažipot za svojo politiko.

Mislim, da si tega vprašanja ne zastavljamo dovolj pogosto in zdi se mi, da kot dežela trpimo za pomanjkanjem sposobnosti vživljanja v občutke in stališča drugih. Ne bi trpeli šol, v katerih se ne da nič naučiti in ki imajo nenehno premalo denarja in učiteljev in so brez navdiha, če bi razmišljali, da so otroci v njih kot naši otroci. Težko si je predstavljati vodilnega menedžerja v podjetju, ki bi si dodelil nagrado več milijonov dolarjev, obenem pa zmanjšal obseg zdravstvene oskrbe svojih delavcev, če bi mislil, da so ti delavci v nekem smislu enaki kot on. In vsekakor lahko domnevamo, da bi oblastniki dlje in intenzivneje razmišljali, ali bodo sprožili vojno, če bi si v duhu predstavljali, da bodo v njej izpostavljeni nevarnostim njihovi lastni sinovi in hčere.

Prepričan sem, da bi več sposobnosti vživljanja v občutke in stališča drugih, ravnotežje v naši politiki spremenilo v prid tistih, ki se morajo v tej družbi trdo bojevati. Končno, če so takšni kot mi, potem so njihovi boji tudi naši. Če jim ne pomagamo, ponižujemo sami sebe.

Toda to ne pomeni, da se tistim, ki se bojujejo, ali tistim, ki trdijo, da govorijo v njihovem imenu, ni treba truditi, razumeti vidikov ljudi, ki jim gre bolje. Črnski voditelji morajo dojeti upravičene strahove, zaradi katerih nekateri belci morda nasprotujejo boju za rasno enakopravnost. Sindikalni voditelji si ne morejo dovoliti, da ne bi razumeli pritiska konkurenčnosti, s katerim morajo živeti njihovi delodajalci. Moja dolžnost je, da skušam gledati svet z očmi Georgea Busha ne glede na to, kako zelo se morda z njim ne strinjam. Sposobnost vživljanja v občutke in stališča drugih je torej za vse nas, konservativce in liberalce, močne in nemočne, zatirane in zatiralce, dolžnost. Prebuja nas iz samozadovoljnosti in nas sili, da presežemo našo omejeno vizijo.

Ko gre za poziv, da najdemo skupni temelj, ni izvzet nihče.

Seveda na koncu občutek za skupno razumevanje ni dovolj. Navsezadnje govorjenje ne stane veliko in tako kot vsako drugo vrednoto je tudi sposobnost vživljanja v občutke in stališča drugih treba udejanjati. Ko sem bil v osemdesetih letih še organizator v črnski skupnosti, sem voditelje iz soseščine pogosto izzval z vprašanjem, kako izrabljajo svoj čas, energijo in denar. To so prave preizkušnje vsega, kar cenimo, sem jim dejal, ne glede na to, kaj bi radi dopovedali

sami sebi. Če za naše vrednote nismo pripravljeni plačati cene, če nismo pripravljeni na določene žrtve, da bi jih uresničili, potem bi se morali vprašati, če vanje sploh verjamemo.

Upoštevajoč ta merila se včasih zdi, da so za Američane danes najvišje vrednote, biti bogat, vitek, mlad, slaven, varen in se dobro zabavati. Pravimo, da nam je veliko do volila, ki ga zapuščamo naslednji generaciji, potem pa to generacijo obremenimo z velikanskimi kupi dolgov. Pravimo, da verjamemo v enake možnosti za vse, potem pa nedejavno stojimo ob strani, ko milijoni ameriških otrok propadajo v revščini. Vztrajno trdimo, da spoštujemo družino, potem pa našo ekonomijo in naše življenje uredimo oziroma organiziramo tako, da lahko našim družinam posvetimo vse manj časa.

Vendar nekateri vemo dovolj, da ravnamo drugače. Držimo se naših vrednot, četudi se včasih zdijo zbledele in obrabljene in četudi smo jih kot ljudstvo in kot posamezniki v lastnem življenju izdali večkrat, kot smo se pripravljeni spomniti. Toda kaj drugega pa naj nas vodi? Te vrednote so naša dediščina, zaradi njih smo kot ljudje to, kar smo. In čeprav vidimo, da so predmet kritike, da jih naši razumniki in kritiki lahko suvajo sem ter tja, jih zbadajo, smešijo in postavljajo na glavo, se je pokazalo, da so v vseh razredih, rasah, verah in generacijah presenetljivo vzdržljive in stanovitne. V njihovem imenu lahko kaj zahtevamo toliko časa, dokler razumemo, da jih je treba preizkušati v dejanjih in izkušnjah; toliko časa, dokler se zavedamo, da zahtevajo dejanje in ne samo besed.

Ravnati drugače, bi pomenilo odreči se najboljšemu, kar je v nas.